něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, musí se osoba přesto dostavit na předvolání a po poučení ze strany OČTŘ, které se činí zásadně před zahájením výslechu[39], odmítne vypovídat s odkazem na zákaz výslechu. Obdobně se postupuje i v případě odepření výpovědi dle § 100 odst. 1, 2 TrŘ. Bezdůvodné odpírání výpovědi může být vynucováno pořádkovou pokutou; pokud taková sankce nepostačí, může dojít až ke vzniku trestní odpovědnosti za přečin pohrdání soudem[40].

Pacient jako oběť domácího násilí

Domácí násilí představuje širší označení pro patologický způsob chování v rodinných a partnerských vztazích; některé projevy domácího násilí mohou naplňovat skutkovou podstatu trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí a týrání svěřené osoby. V současné právní úpravě není domácí násilí právně definováno, přestože se pojem domácí násilí objevuje v některých právních předpisech. Lze jej definovat jako: „Fyzické, psychické anebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně ve společně obývaném bytě nebo domě, a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti, a které se zpravidla vyznačuje stupňováním intenzity násilných incidentů."[41] L. Čírtková[42] upozorňuje, že domácí násilí nelze definovat pomocí jednotného obrazu, uvádí tři základní vzorce, mezi které patří:

- intimní partnerské terorizování, nátlakové kontrolující jednání,
- násilný odpor,
- konfliktní domácí násilí.

Trestní právo postihuje ty nejzávažnější projevy domácího násilí, které naplní skutkovou podstatu trestného činu[43]. Právě trestné činy spojené s domácím násilím patří mezi vysoce latentní, protože oběť trestný čin neohlásí, násilí se odehrává „za zavřenými dveřmi". Odhalení domácího násilí tak bývá velmi problematické. Vodítkem pro sociální okolí oběti mohou být nápadné změny chování a prožívání (specifické syndromy viktimizace – syndrom týrané ženy, týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte).

Poskytovatel zdravotních služeb, respektive zdravotnický pracovník (v některých případech i sociální pracovník, zejména psycholog), může být jednou z mála osob, která v souvislosti s výkonem své profese získá poznatky nasvědčující tomu, že je pacient obětí domácího násilí. Na mnoho trestných činů a protiprávních jednání spojených s projevy domácího násilí se však nevztahuje výjimka z povinné mlčenlivosti, jelikož poskytovatel zdravotních služeb (zdravotnický pracovník) je povinen oznamovat jenom ty trestné činy, na něž se vztahuje obecná (§ 368 odst. 1 TrZ) či speciální (§ 10 odst. 4 ZSPOD)[44] oznamovací povinnost. V případě týraných dospělých osob se to týká jenom zlomku trestných činů[45].

Domníváme se, že současná úprava neumožňuje dostatečně účinně čelit vysoké latenci domácího násilí, získá-li poznatek o trestném činu spojeném s domácím násilím osoba vázaná povinnou mlčenlivostí v souvislosti s výkonem její profese. Poskytovatelům zdravotních (a sociálních) služeb brání v oznamování takových skutečností uložená povinnost mlčenlivosti, respektive absence obecné či speciální oznamovací povinnosti v souvislosti s domácím násilím. V této souvislosti uvádí Koliba P, že se jedná o složitý komplex právních, psychologických, etických, zdravotnických problémů: „Lékaři, zdravotníci, ale také pedagogové se často ocitají v situaci, v níž musí řešit otázku, jak na podobné případy reagovat a jak postupovat. Zde se setkávají dva mnohdy protichůdné aspekty: etika versus právní normy. Na jedné straně stojí povinnost zdravotnického pracovníka (nejenom lékaře) zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dozvěděl při výkonu svého povolání. Ta je chápána jako povinnost právní i etická. Na druhé straně stojí § 367 nepřekažení trestného činu a § 368 neoznámení trestného činu bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, jak ukládá TrZ. Trestný čin podle § 368 – neoznámení trestného činu se vztahuje na trestný čin vraždy (§ 140), těžkého ublížení na zdraví (§ 145), mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (§ 149), zbavení osobní svobody (§ 170), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193) a týrání svěřené osoby (§ 198). To znamená, že ani znásilnění, ani pohlavní zneužívání zde uvedeno není, proto se na tyto činy oznamovací povinnost nevztahuje a právní předpis vyšší právní síly zavazuje k mlčenlivosti."[46]

Na širší okruh trestných činů spojených s domácím násilím se vztahuje obecná povinnost překazit trestný čin – např. každý je povinen překazit trestný čin znásilnění (§ 185 TrZ), pohlavního zneužití (§ 187 TrZ), vydírání (jenom u kvalifikované skutkové podstaty § 175 odst. 3, 4 TrZ). Přestože povinnost překazit trestný čin zavazuje zdaleka nejširší okruh osob vázaných povinnou mlčenlivostí – povinnosti mlčenlivosti se totiž nelze dovolávat v souvislosti s překažením trestného činu – může být v některých situacích nejed-

oznamovací povinností podle citovaného ustanovení. Pokud se na zdravotnické pracovníky záchranné služby v dané věci vztahovala oznamovací povinnost ohledně činu, který byl kladen za vinu obviněné, pak z toho logicky vyplývá, že ohledně okolností tohoto činu, byť se o nich dověděli při výkonu svého povolání, mohli být vyslýcháni a mohli vypovídat jako svědkové bez jakýchkoli dalších podmínek."

39 § 101 odst. 1 TrŘ.

40 Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 5. 1994, sp. zn. 8 To 5/94: „Svědka, který odpírá vypovídat bez důvodů uvedených v ustanoveních § 99 odst. 1, 2 a § 100 odst. 1, 2 TrŘ, lze nutit vypovídat uložením pořádkové pokuty podle § 66 TrŘ. Takové opakované odepření vypovídat může být, pokud je vyjádřením nedůvěry svědka ve spravedlivé rozhodnutí soudu, urážlivým chováním vůči soudu ve smyslu znaků skutkové podstaty trestného činu pohrdání soudem."

41 Čírtková L, Vitoušová P. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha: Grada, 2007, s. 108.

42 Čírtková L. Domácí násilí. Nebezpečné rodinné vztahy ve 21. století. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 61–65.

43 Např. týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TrZ, týrání svěřené osoby podle § 199 TrZ, nebezpečné pronásledování podle § 354 TrZ, nebezpečné vyhrožování podle § 353 TrZ.

44 Viz ohrožené dítě, syndrom CAN a Metodické opatření Ministerstva zdravotnictví – Postup praktických lékařů pro děti a dorost při podezření na týrané, zneužívané a zanedbávané dítě.

45 Oznamovací povinnost se vztahuje např. na trestný čin těžkého ublížení na zdraví podle § 145 TrZ, zbavení osobní svobody podle § 170 TrZ, týrání svěřené osoby podle § 198 TrZ. Existence obecné či speciální oznamovací povinnosti představuje výjimku z povinné mlčenlivosti, kdy se v souvislosti s plněním oznamovací povinnosti nelze na profesní tajemství odvolávat.

46 Koliba P. Jak správně postupovat při podezření na znásilnění nebo pohlavní zneužívání. Praktická gynekologie, roč. 19 (2015), č. 3 s. 185. Ke stanovisku připouštějícímu převážení zájmu na ochraně života, zdraví nad postupem lege artis (povinností zachovávat mlčenlivost) viz Vondráček L, Dvořáková V, Vondráček J. Jak poskytovat zdravotní péči při kolizi právních předpisů. Zdravotnictví a právo. 2010;14:7-8;14-14.